

reportatge



>> Tomba d'un aviador nazi enterrat a Garriguella. (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

Nazis a les comarques gironines

Durant la Segona Guerra Mundial la presència de nazis a Catalunya i a les comarques gironines va ser habitual. La imatge dels seus uniformes es va barrejar amb la dels feixistes de l'exèrcit de Franco: camises blaves i jaquetes blanques.

Text > JORDI ARBONÈS, *NIF*

Un cop acabada la Guerra Civil (temps de penúria), en la qual l'exèrcit alemany havia col·laborat amb els colpistes, a Catalunya els nazis es van fer visibles, sobretot a Barcelona. En altres llocs, la seva presència va ser més discreta. Espanya era una mena de base de rereguarda. Un graner de la ignomínia.

L'exèrcit alemany va controlar la frontera hispanofrancesa entre el novembre de 1942 i l'agost de 1944. Van ser uns anys durant els quals el pas dels militars alemanys cap a Catalunya era quotidià. No els calia salconduit, perquè els caps de les forces de les duanes podien creuar la frontera per Puigcerdà, la Jonquera i Portbou sense impediments, ja que s'havien de mantenir *relacions de cortesia i bon veïnatge* amb l'exèrcit d'ocupació alemany a França.

Aquesta bona predisposició s'havia acordat amb la col·laboració establerta al 1938 entre el ministre d'Ordre Públic espanyol i la Gestapo, que durant la Guerra Civil especificava l'auxili recíproc de les policies de l'Estat espanyol i l'alemany. Ambdós estats s'entregaven directament i ràpidament comunistes, anarquistes i gent de tendències perilloses sense cap intervenció diplomàtica (per exemple, el president Companys). Respecte dels jueus, també hi va haver entesa. A Espanya i a Catalunya, la Falange va elaborar llistes dels jueus que hi havia en cada poble. Capital humà que, potser, serviria per pagar deutes de guerra. Feina bruta que, com passava a França, comportava detenir gent només pel seu origen.

La frontera catalana sempre havia estat territori de comerç secret i tolerat. Clandestinitat a la qual es va ajuntar el trànsit de divises, exportació il·lícita de mercaderies, propaganda política i espionatge. Més endavant, els guerri-

llers comunistes i anarquistes se saltarien els passos fronterers. La postguerra a un costat i la guerra oberta a l'altre configuraven un paisatge reple d'informadors i delators. Ningú no havia de retre comptes. Hi corrien



>> Autoritats nazis i franquistes conversen al xalet Casas de Sant Pol al 1941.
(Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)



>> *Juventuts Hitlerianes, a la dreta, formant davant les autoritats.*
(Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)

guàrdies civils, cònsols, falangistes, traïdors, desertors, jueus fugitius, militars aliats, empresaris del contraban i els nazis.

Figueres

D'entrada, els nazis van aprofitar el seu estatus per fer contraban de categoria. S'explica que uns pocs soldats alemanys van travessar la frontera i van desertar. Un cop a Espanya se'ls duia a un camp de concentració. Durant uns anys, als carrers de Figueres es va representar l'Europa de l'èxode. Terra d'entreguerres. Carrers i Rambla, hostals com el París, van ser freqüentats pels caps nazis. A Figueres ningú no sabia qui s'hostatjava als hotels. Els comandaments nazis hi passejaven sovint. Els nazis, com els nacionals, encarnaven la por a la pau obligada. Era la llei. Els informes de la policia de l'època destaquen la desafecció de la població fronterera envers els feixistes a Portbou i a Figueres. Els oficials nazis de la Kommandantur de Perpinyà anaven a sopar al restaurant Duran de la Rambla de Figueres (àpats pagats pel governador militar de Girona). Abans de sopar, dos oficials canviaven les imatges de Franco

Els oficials nazis de la Kommandantur de Perpinyà anaven a sopar al restaurant Duran de Figueres

i de Primo de Rivera per la de Hitler. Penjaven la bandera alemanya i l'escrivàstica. Soldats de guàrdia a fora. A l'establiment hi feien portar meuques del prostíbul més reconegut aleshores i que, malgrat moltes guerres, va tenir un llarg recorregut, la Torre Vasca (situat en una masia, ara desapareguda, a la carretera d'Olot), que també freqüentaven. L'exèrcit es dedicava a vigilar els passos de frontera per caçar els jueus que fugien de l'Europa ocupada. A Figueres, els nazis hi anaven a divertir-se i a afartar-se (eren els vencedors *avant la lettre* d'un deliri real). Visiten la ciutat d'aire cosmopolita (sempre ho ha estat), ideal per a la festa i els negocis de sota mà. Tothom traficava, fos amb aliments o amb documentació. Al mateix temps, a les presons de Figueres, s'engarjolava els republicans

i els jueus. L'Estat espanyol era l'aliat perfecte. El vent bufava tant a favor que res no importava. A Catalunya hi havia una xarxa de cinc-cents agents nazis que eren reclutats i entrenats a Barcelona, molts per destinar-los als Estats Units, Anglaterra o Sud-amèrica.

Garriguella

A la carretera que porta a Garriguella, a sota d'un xiprer, hi ha la làpida d'un aviadador nazi de la Legió Còndor. Al final de la Guerra Civil, l'aviació alemanya va bombardejar l'aeròdrom republicà que hi havia a la vora. Els republicans van tombar dos avions alemanys. La inscripció de la làpida, escrita en llengua germànica, diu: «Aquí va caure el 6 de febrer de 1939, en la lluita per una Espanya nacional, Friedrich Windemuth, nascut el 27 de maig de 1915 a Leipzig». Feia poc que Girona i Figueres havien estat ocupades quan es va lliurar la darrera batalla. Al Messerschmitt Bf 109 alemany el va tombar l'aviador republicà Josep Falcó, que pilotava un Polikarpov I-15. Un altre soldat alemany està enterrat a prop del Collell; no se sap com es deia, ni tampoc com hi va arribar i on el van capturar. El van matar els republicans.

Sofindus

Els negocis alemanys es van implantar gràcies al *lobby* anomenat Sofindus. No és clar com va començar la influència alemanya en la societat espanyola i catalana. L'economia com una forma de govern a l'ombra. El componien més de tres-cents empreses que, gràcies a infinits testaferros, negociaven coses tan fonamentals com el wolfram de les mines de Galícia, essencial per a la indústria de la guerra i els carros de combat alemanys. Els nazis també controlaven la fàbrica de productes químics de la colònia de Flix a Tarragona. L'Estat alemany bastia una poderosa xarxa empresarial a Espanya (pobra i servil) mentre esperava guanyar la guerra.

Albons

L'escriptora Imma Tubella, en la novel·la *Un secret de l'Empordà*, parla de la presència de la Gestapo en aquesta població. Sorpren. Nazis a Albons? Van reunir la gent a la plaça i van interrogar a tothom. Buscaven el llegendari tresor perdut després de l'accident de la baronessa Maud von Thyssen i el príncep

Alexis Mdivani al 1930. Llegenda empordanesa de llarg recorregut i sense final. La parella d'amants (història tràgica) havia perdut el tren a Flaçà i, quan buscaven a gran velocitat una altra estació, es van estavellar a Albons amb el seu Rolls-Royce. Ella duia un maletí amb un tresor de joies i or. Situació que remet a l'època de 1940, quan Heinrich Himmler, cap de les Schutzstaffel de les SS, va estar-se a l'Hotel Ritz de Barcelona. Va anar a Montserrat per buscar el sant greal. Era lector del llibre *La cort de Llucifer*, escrit per l'escriptor medievalista Otto Rahn, membre del Partit Nacionalsocialista i de les SS, lectura obligatòria per als membres de la Gestapo, que parlava dels càtars, Montsegur i Montserrat. Els nazis van passar or i joies per la Jonquera per pagar deutes a Franco, robaven obres d'art i també es delien pels *objectes de poder* mífics i esotèrics que havien de sustentar el seu domini damunt de la terra. La visita a Albons no va tenir èxit i la llegenda del maletí desaparegut de la baronessa, ferida i deformada, i del seu acompanyant mort, gigolò de categoria, continua viva.



>> Els joves escolten el discurs d'una autoritat nazi amb motiu de la inauguració de la casa d'estiueig. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)

Sant Feliu de Guíxols

A l'arxiu municipal s'hi troben fotos dels nazis a la població durant la inauguració de la Casa Casas com a centre

de vacances alemany. L'amo era un empresari barceloní que va afavorir que els nazis s'instal·lessin al xalet. El

periodista Borja Garcia explicava a *El Temps* que l'home havia de tenir bons contactes perquè hi portessin, tan lluny de Barcelona, les Joventuts Hitlerianes catalanes. Molta mainada que, a banda de la casa, s'estava en tendes de campanya i en altres xalets. Sembla que la casa es va llogar a l'Auxili Social Alemany (organització de la qual no se sap res i, també, coneguda com a Hogar Alemán). La casa modernista l'havia dissenyat l'arquitecte Rafael Masó. El propietari era republicà i es va exiliar a Suïssa; el seu germà, casat amb una alemanya, es va quedar amb la propietat (navegava a favor del feixisme). L'ocupaven nens i nenes que formaven part de la colònia alemanya a Catalunya. S'havia donat publicitat del lloc en la revista feixista *Signal*, que s'editava en castellà. A Catalunya hi havia uns deu mil alemanys. Molts anaven a l'escola alemanya de Barcelona. A Sant Feliu, des del 1940, hi passaven temporades grups d'uns



>> En primer terme, un grup de músics; al fons, la bandera nazi. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)

A Sant Feliu de Guíxols es conserven fotos dels nazis durant la inauguració de la Casa Casas com a centre de vacances alemany

cent o dos-cents nens. A prop del mar, aire net, exercici i disciplina. Uniformats i contents, representaven el futur. Els nazis tenien cura de la llavor del Reich. Van ser precursors del que, més endavant, serien els campaments militaritzats de l'OJE. Era canalla de pocs anys. Els fills d'alemanys catalans en edat militar, amb disset anys, eren reclutats per anar a Europa a fer la guerra.

Sant Feliu, després de la Guerra Civil, era una ciutat militaritzada per l'exercit *alliberador* dels nacionals. El cronista Àngel Jiménez explica com les consignes de la megafonia instal·lada al passeig del Mar eren favorables als alemanys: «ligado en Alemania por los sagrados lazos de una amistad sellada con sangre en los puestos más difíciles de nuestra Legión, celebramos el triunfo de las palabras del ilustre estadista alemán, a los gritos de ¡Heil Hitler, Arriba Alemania, Viva Franco, Arriba España!». Al 1942 van aparèixer creus gammades a les façanes dels domicilis dels anglòfils més coneguts al municipi.

Els ganxons en sabien poca cosa, de les maniobres nazis al poble. Parlem d'uns fets dels quals hi ha pocs testimonis. La discreció nazi i el silenci han comportat un llarg oblit. Gràcies a l'arxiu municipal, contemplem imatges d'una època de la qual només havíem sentit parlar. Les fotografies són senzilles i, alhora, demolidores. Mostren la col·laboració de les autoritats i els falangistes locals amb els nazis. Les darreres hostes de la casa van ser cent vuit nenes que pertanyen al funcionari de la França ocupada.

Caldes de Malavella

Al final de la guerra la desbandada de les forces d'ocupació del sud de França va ser immediata. L'historiador Josep Clara explica a *Nazis a la frontera dels Pirineus orientals* com el



>> El timbaler i els trompetistes que van intervenir en la inauguració de la casa d'estiueig. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)



>> Converses disteses als jardins del xalet. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)

Govern Civil de Girona va rebre una comunicació de la Dirección General de Seguridad que traslladava una resolució del Ministerio de Asuntos Exteriores. Normes per rebre els na-

zis i col·laboradors francesos. Hi va haver un munt de soldats rasos que, deixant les armes, van travessar la frontera espanyola. Si es quedaven a França se'ls mataria. Els aliats havien



>> Els nazis i les autoritats franquistes durant la inauguració de la residència d'estiueig a Sant Pol. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS PERE RIGAU ROCH.)

A Caldes de Malavella arribaria a haver-hi cent cinquanta nazis, allotjats en fondes, balnearis i cases particulars

guanyat. L'Estat espanyol va rebre els soldats, homes i dones alemanys que eren presentats com a víctimes i refugiats. Als soldats alemanys se'ls duia, temporalment, al camp de Miranda de Ebro (governat durant un temps per un oficial nazi), i als oficials se'ls allotjava a Caldes de Malavella. El periodista Jordi Finestres relatava a la revista *Sàpiens* l'arribada amb tren, al 1944, del primer comboi d'agents i funcionaris alemanys que venien de França. A Caldes n'hi arribaria a haver 153, allotjats en fondes, balnearis i cases particulars de la població. «Nits d'alcohol i joc fins ben entrada la matinada». La majoria eren a les llistes prioritàries de repatriació fetes pels anglesos i els nord-americans. Els nazis vivien pràcticament en llibertat. Va haver-hi queixes internacionals perquè fossin entregats, però Franco s'hi va negar. Llavors aquest refugi nazi es va convertir en el primer esglaió cap a l'exili a Sud-amèrica sense que fossin processats. L'estada dels nazis a Catalunya i a les comarques gironines mostra l'estreta col·laboració entre feixistes espanyols i alemanys. Un projecte d'infiltració econòmica, cultural i militar encaminada a crear els fonaments d'un imperi de terror que havia de durar mil anys.

>> Aspecte actual de la casa de Sant Feliu de Guíxols on s'allotjaven els nazis. (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)



>> El restaurant Duran de Figueres, on anaven a sopar oficials nazis de la Kommandantur de Perpinyà. (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

